

Prof. dr. Sead SELIMOVIĆ
Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli
E-mail: sead.selimovic20@gmail.com

Izvorni naučni rad/Original scientific article

UDK/UDC: 94(497.6)"1991/2013" (093)

314:314.1:341.4:343.4:355.4(497.6 Vlasenica)"1991/2013"

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2021.4.5.188>

VLASENICA OD 1991. DO 2013. GODINE: PROMJENE U ETNIČKOJ STRUKTURI STANOVNIŠTVA POD UTJECAJEM RATA PROTIV REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Apstrakt: *Prije agresije, u Vlasenici su zajedno živjeli Bošnjaci, Srbi, Hrvati, Jugoslaveni i Ostali. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Vlasenici je živjelo 33.942 stanovnika: 18.727 Bošnjaka (55,17%), 14.359 Srba (42,30%), 39 Hrvata (0,11%) 340 Jugoslavena (1,00%) i 477 Ostalih (1,24%). U isto vrijeme, u gradu Vlasenica živjelo je 7.909 stanovnika: 4.800 Bošnjaka (60,69%), 2.743 Srba (34,68), 26 Hrvata (0,33%), 242 Jugoslavena (3,06%) i 98 Ostalih (1,24%). Stanovništvo Općine je živjelo u gradu Vlasenica i još 90 naselja.*

Vlasenica je, kao strateški važan grad u planovima i ciljevima agresora, bio meta napada već od 1991. godine. Na ovaj bosanski grad je planirana, pripremana i organizovana agresija i ratni zločini nad Bošnjacima. U Vlasenici su organizirani logori za Bošnjake, ubijani su civili a potom „zatrpavani” u masovne grobnice, vršena su masovna i sistematska silovanja i drugi oblici seksualnog nasilja, ciljano je ubijana i progonjena bošnjačka elita, masovno su protjerivani i deportovani civili, uništavana su kulturna dobra i imovine te rušeni vjerski objekti.

Poslije rata počeo je povratak u Vlasenicu. Međutim, ovo područje je dugo vremena bilo područje nesigurnog življenja za bošnjačke povratnike. Tako je 11. jula 2001. godine u Vlasenici ubijena djevojčica Meliha Durić, koja je imala 16 godina. Ovaj zločin nije riješen.

U bosanskohercegovačkom entitetu RS negira se bosanski jezik. Zabranjuje se izvođenje nastave na bosanskom jeziku, a jezik se imenuje nepostojećim bošnjačkim jezikom. Time se vrši diskriminacija učenika koji žele da se njihov jezik imenuje bosanski.

Situacija sa upošljavanjem u javnoj upravi nije dobra. Povratnici se, uglavnom, bave poljoprivredom i stočarstvom, no ovdje postoji problem plasmana viška proizvoda.

Godine 2013. izvršen je popis stanovništva u Bosni i Hercegovini. Bio je to prvi popis nakon rata i agresije. U općini Vlasenica, čiji je značajan dio naselja pripao općini Milići, bilo je 11.467 stanovnika: 3.763 Bošnjaka, 7.589 Srba, 31 Hrvat, 22 lica koja se nisu izjasnila o etničkoj pripadnosti, 15 Ostalih, 14 bez odgovora.

Grad Vlasenica imao je 6.715 stanovnika, što je za 1.194 osobe manje u odnosu na 1991. godinu. Bošnjaka je bilo 967 ili 3.633 osobe manje u odnosu na 1991. godinu. Srba je bilo 5.679 ili 2.936 više u odnosu na 1991. godinu.

Općina Vlasenica imala je, u ukupnom stanovništvu, 33,82% Bošnjaka što je za 21,35% manje u odnosu na 1991. godinu te 66,18% Srba što je za 23,88% više u odnosu na 1991. godinu. U gradu Vlasenica bilo je 14,40% Bošnjaka i 84,50% Srba u ukupnom stanovništvu. Bošnjaka je bilo manje za 46,29%, a Srba više za 49,89%.

Stanovništvo Vlasenice je živjelo u 36 naselja općine, što je za 55 naselja manje u odnosu na 1991. godinu.

Uzroci ovakvih promjena u etničkoj strukturi stanovništva Vlasenice mogu se tražiti u agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, etničkom čišćenju i genocidu nad Bošnjacima.

Svakako, ne treba zanemariti ni druge uzroke smanjenja broja Bošnjaka u Vlasenici kao što su sigurnosna situacija, ekonomska položaj, obrazovanje, putna i druga infrastruktura itd.

Formiranje općine Milići značajno je utjecalo na smanjenje broja stanovnika Vlasenice. Milići imaju 11.441 stanovnika: Srba 7.180 ili 62,76%, Bošnjaka 4.199 ili 36,70% ukupnog stanovništva. Stanovništvo Milića živi u 51 naselju.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, Vlasenica, agresija, rat, genocid, etničko čišćenje, Bošnjaci, Srbi, Hrvati, povratak.*

VLASENICA FROM 1991 TO 2013: CHANGES IN THE ETHNIC STRUCTURE OF THE POPULATION UNDER THE INFLUENCE OF THE WAR AGAINST THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: *Before the aggression, Bosniaks, Serbs, Croats, Yugoslavs and Others lived together in Vlasenica. According to the 1991 census, there were 33,942 inhabitants in Vlasenica: 18,727 Bosniaks (55.17%), 14,359 Serbs (42.30%), 39 Croats (0.11%), 340 Yugoslavs (1.00%) and 477 Others (1.24%). At the same time, in the town of Vlasenica lived 7,909 inhabitants: 4,800 Bosniaks (60.69%), 2,743 Serbs (34.68), 26 Croats (0.33%), 242 Yugoslavs (3.06%) and 98 Others. 1.24%). The population of the Municipality lived in the town of Vlasenica and 90 other settlements.*

Vlasenica, as a strategically important city in the plans and goals of the aggressors, has been the target of attacks since 1991. Aggression and war crimes against Bosniaks were planned, prepared and organized against this Bosnian town. Camps for Bosniaks were organized in Vlasenica, civilians were killed and then "buried" in mass graves, mass and systematic rapes and other forms of sexual violence were committed, the Bosniak elite was targeted and persecuted, civilians were expelled and deported en masse, and cultural goods and property and demolished religious buildings.

After the war, he began returning to Vlasenica. However, this area has long been an area of precarious living for Bosniak returnees. Thus, on July 11, 2001, a 16-year-old girl, Meliha Durić, was killed in Vlasenica. This crime has not been solved.

In the Bosnian entity of RS, the Bosnian language is denied. Teaching in the Bosnian language is prohibited, and the language is called the non-existent Bosniak language. This discriminates against students who want their language to be called Bosnian.

The situation with employment in public administration is not good. Returnees are mainly engaged in agriculture and animal husbandry, but there is a problem with the placement of surplus products.

In 2013, a census was conducted in Bosnia and Herzegovina. It was the first census after the war and aggression. In the municipality of Vlasenica, a significant part of which belonged to the municipality of Milići, there were 11,467 inhabitants: 3,763 Bosniaks, 7,589 Serbs, 31 Croats, 22 persons who did not declare their ethnicity, 15 Others, 14 without answers.

The town of Vlasenica had 6,715 inhabitants, which is 1,194 fewer than in 1991. There were 967 or 3,633 fewer Bosniaks than in 1991. There were 5,679 or 2,936 more Serbs than in 1991.

The municipality of Vlasenica had, in the total population, 33.82% Bosniaks, which is 21.35% less than in 1991, and 66.18% Serbs, which is 23.88% more than in 1991. In the town of Vlasenica, there were 14.40% Bosniaks and 84.50% Serbs in the total population. There were 46.29% less Bosniaks and 49.89% more Serbs.

The population of Vlasenica lived in 36 settlements of the municipality, which is 55 settlements less than in 1991.

The causes of such changes in the ethnic structure of the population of Vlasenica can be traced to the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, ethnic cleansing and genocide against Bosniaks.

Certainly, other causes of the decrease in the number of Bosniaks in Vlasenica should not be neglected, such as the security situation, economic situation, education, road and other infrastructure, etc.

The formation of the municipality of Milići significantly affected the reduction of the population of Vlasenica. Milići has 11,441 inhabitants: Serbs 7,180 or 62.76%, Bosniaks 4,199 or 36.70% of the total population. The population of Milić lives in 51 settlements.

Key words: *Bosnia and Herzegovina, Vlasenica, aggression, war, genocide, ethnic cleansing, Bosniaks, Serbs, Croats, return.*

Uvod

Devedesetih godina 20. stoljeća počeo je rat protiv Republike Bosne i Hercegovine. Rat su povelili njezini „susjedi” i „komšije”: Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i Republika Hrvatska.¹

Savezna Republika Jugoslavija i Republika Hrvatska odredile su historijske i strateške ciljeve: zauzimanje i uništenje države Bosne i Hercegovine i istrebljenje Bošnjaka.²

S tim u vezi, planirano je i organizovano sistemsko izvršenje svih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, a posebno zločina protiv mira i zločina genocida, s ciljem potpunog uništenja Republike Bosne i Hercegovine kao države i Bošnjaka kao naroda.

¹ O agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima svjedoče mnogobrojni historijski izvori i literatura. Vidi, između ostaloga: Arhiv ICTY, Predmet broj IT-96-21-T, (Predmet: *Čelebići 1998*), *Presuda Pretresnog vijeća*, Hag, 16. 11. 1998; Arhiv ICTY, Predmet broj IT-94-1-A, (Predmet protiv *Duška Tadića*), *Presuda Žalbenog vijeća*, Hag, 15. 07. 1999; Arhiv ICTY, Predmet broj IT-96-21-A, (Predmet: *Čelebići 2001*), *Presuda Žalbenog vijeća*, Hag, 20. 02. 2001; Arhiv ICTY, Predmet broj IT-99-36-T, (Predmet: *Radoslav Brđanin*), *Presuda Žalbenog vijeća*, Hag, 01. 09. 2004; *Presuda Međunarodnog suda pravde u Hagu: Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore*, Hag, 26. 02. 2007; Arhiv ICTY, Predmet broj IT-04-74, (Predmet: *Prlić i drugi*), *Presuda Žalbenog vijeća*, Hag, 29. 11. 2017. Vidi i predmete (ICTY) protiv Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića, Ratka Mladića, Ljubiše Beare, Zdravka Tolimira, Vujadina Popovića, Radislava Krstića, Drage Nikolića, Momira Nikolića, Radivoja Miletića, Dragana Obrenovića, Dražena Erdemovića; Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2004; Smail Čekić, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Univerzitet u Sarajevu i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo 2012. (dalje: S. Čekić, *Genocid i istina o genocidu*); Smail Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum – legalizacija genocida u Republici Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, knjiga 1, 2, 3, Sarajevo 2016. (dalje: S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*). Vidi i: Mesud Šadinlija, *Historiografija i pitanje karaktera rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995, Prilozi o historiografiji Bosne i Hercegovine (2001-2017), I*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje humanističkih nauka, knjiga 47/1, Sarajevo, 2020, 339-351; Marko Attila Hoare, *Historiografija genocida u Bosni i Hercegovini 1992-1995. u radovima stranih naučnika, Prilozi o historiografiji Bosne i Hercegovine (2001-2017), II*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje humanističkih nauka, knjiga 47/2, Sarajevo, 2020, 11-20; Merisa Karović Babić, *Historiografija i historijski izvori o genocidu u Srebrenici, Prilozi o historiografiji Bosne i Hercegovine (2001-2017), II*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje humanističkih nauka, knjiga 47/2, Sarajevo, 2020, 21-69; Izet Šabotić, *Historiografija o Tuzli i Tuzlanskom kraju, koja se odnosi na novi vijek i savremeno doba, nastala u vremenu 2001-2018. godine, Prilozi o historiografiji Bosne i Hercegovine (2001-2017), II*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje humanističkih nauka, knjiga 47/2, Sarajevo 2020, 127-160.

² Vidi: S. Čekić, *Genocid i istina o genocidu*; S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*.

Režimi susjednih država na čelu sa Slobodanom Miloševićem, Franjom Tuđmanom i njihovim poslušnicima, planirali su, pripremali i organizovali agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima, rukovodili i komandovali provođenjem agresije; operativno planirali, pripremali, koordinirali, usmjeravali i preko svojih oficira vodili borbene operacije protiv Republike Bosne i Hercegovine; osiguravali živu silu (starješinski i vojnički kadar), kompletnu logističku podršku (tenkove, transportere, helikoptere, artiljerijsko i pješadijsko naoružanje, radarsko-računarska sredstva, minsko-eksplozivna sredstva, municiju, gorivo i mazivo i druge strateške sirovine; sanitetski materijal; zdravstveno osiguranje i svu drugu vojnu opremu, zatim plate i penzije), te tako neposredno učestvovali u izvršenju genocida i dugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Samo u periodu do 31. decembra 1994. godine Savezna Republika Jugoslavija je za izvođenje agresije osigurala 89,4% pješadijske, 73% artiljerijske i 95,1% protivavionske municije.³

Savezna Republika Jugoslavija je u Republici Bosni i Hercegovini formirala paradržavnu tvorevinu Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu (Republiku Srpsku), koja je djelovala u ime Savezne Republike Jugoslavije – u svojstvu *de iure* i *de facto* organa i/ili agenta Savezne Republike Jugoslavije, odnosno u svojstvu i za račun i korist Savezne Republike Jugoslavije. Osim toga, Srpska Republika Bosna i Hercegovina (Republika Srpska) bila je samo puki instrument Savezne Republike Jugoslavije, bez ikakve stvarne, političke i vojne samostalnosti, a preko koje je, pored drugih državnih organa, djelovala Savezna Republika Jugoslavija, koja je imala ukupnu i efektivnu kontrolu nad političkim i vojnim rukovodstvom RS-a.⁴

Jedan od strateških ciljeva srpske nacionalističke ideologije, politike i prakse je Bosansko podrinje, kao cjelovit geopolitički prostor, po kome rijeka Drina predstavlja kičmu spajanja teritorija istočne Bosne s Republikom Srbijom, što je i jedan od „strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“.⁵

Cilj ovoga rada je da prikaže i objasni promjene u etničkoj strukturi stanovništva Vlasenice u periodu 1991-2013, koje su se desile pod utjecajem rata protiv Republike Bosne i Hercegovine i počinjenih ratnih zločina.

Vlasenica je, kao strateški važan grad u planovima i ciljevima agresora, bio meta napada već od 1991. godine. Na ovaj bosanski grad je planirana,

³ Navedene podatke je pravovremeno, još u toku sudskog procesa, posjedovao Međunarodni sud pravde, ali ih, na žalost, kao i mnoge druge krucijalne dokaze o neposrednom učešću i odgovornosti Savezne Republike Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima, nije uzeo u obzir. *Agresija na R BiH i genocid nad Bošnjacima*. (<http://www.bosnjaci.net/prilog> Preuzeto: 20. decembra 2016).

⁴ Vidi: Smail Čekić, *Genocid i istina o genocidu*; Intervju akademika Smaila Čekića, (<http://vijesti.ba/clanak/347803/akademik-cekic-naveo-cinjenice-relevantni-dokazi-za-reviziju-presude-apsolutno-postoje>. Preuzeto: 16. februara 2017); Smail Čekić, *Naučne činjenice o genocidu nad Bošnjacima*, 14-15.

⁵ *Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, br. 02-130/92, Banja Luka, 12. maja 1992, „Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 22, petak, 26. novembar 1993, 866.

pripremana i organizovana agresija i ratni zločini nad Bošnjacima. U Vlasenici su organizirani logori za Bošnjake, ubijani su civili a potom "zatrpavani" u masovne grobnice, vršena su masovna i sistematska silovanja i drugi oblici seksualnog nasilja, ciljano je ubijana i progonjena bošnjačka elita, masovno su protjerivani i deportovani civili, uništavana su kulturna dobra i imovine te rušeni vjerski objekti.

Etnička struktura stanovništva Vlasenice 1991. godine

Vlasenica se nalazi u sjeveroistočnoj Bosni, na obroncima planine Javor. Teritorija općine Vlasenica se naslanja na općine Srebrenica, Bratunac, Šekovići, Han Pijesak, Zvornik i Milići. Vlasenica je i važna strateška raskrsnica preko koje se iz sarajevsko-romanijskog područja izlazi na rijeku Drinu i dalje prema Srbiji putem tri različita pravca: preko Šekovića prema Zvorniku, Milića i Konjević Polja prema Bratuncu, odnosno Zvorniku i preko Zelenog Jadra prema Skelanima. S druge strane, pravac iz doline rijeke Drine, prema Sarajevu u Vlasenici se dijeli u dva kraka, od kojih jedan ide preko Han Pijeska i Sokoca do Sarajeva, a drugi preko Kladnja i Olova do Sarajeva.

Geografski i strateški položaj Vlasenice je uvijek bio važan za ostvarenje velikosrpskih planova, zbog činjenice da predstavlja glavni most za spajanje sarajevsko-romanijske regije sa Srbijom.

Područje Vlasenice obiluje prirodnim resursima, prije svega rudom boksita i šumama. Prirodni resursi su omogućili razvoj privrede, posebno drvne i metaloprerađivačke industrije.⁶

Geografski položaj, razvijena privreda, obrazovanje i zdravstvo utjecali su da Vlasenica bude privlačno mjesto za život ljudi različitih kultura, vjera i naroda. Prije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, u Vlasenici su zajedno živjeli Bošnjaci, Srbi, Hrvati, Jugoslaveni i Ostali.

Etnička struktura stanovništva Bosne i Hercegovine i Vlasenice, prema popisu stanovništva 1991. godine, izražena u brojevima, predstavljena je u tabeli 1.⁷

⁶ O Vlasenici vidi: Hajrudin Mešić, Nedžad Novalić, *Vlasenica i njena okolina*, Dobra knjiga, Sarajevo 2012.

⁷ Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godine u Bosni i Hercegovini. Nacionalni sastav stanovništva, rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima, *Statistički bilten*, 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1993, 7, 122-124.

Tabela 1.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine i Vlasenice prema etničkoj pripadnosti po popisu stanovništva 1991. godine, izražena u brojevima						
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Jugoslaveni	Ostali
Bosna i Hercegovina	4.377.033	1.902.956	1.366.104	760.852	242.682	104.439
Vlasenica - općina	33.942	18.727	14.359	39	340	477
Vlasenica - grad	7.909	4.800	2.743	26	242	98

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini je živjelo 4.377.033 stanovnika. Najbrojniji narod bili su Bošnjaci, kojih je bilo 1.902.956, zatim Srbi kojih je bilo 1.366.104, te Hrvati kojih je bilo 760.852. Značajan dio stanovništva činili su Jugoslaveni, kojih je bilo 242.682, te "Ostali", kojih je bilo 104.439.

U općini Vlasenica, 1991. godine, živjelo je 33.942 stanovnika: 18.727 Bošnjaka, 14.359 Srba, 39 Hrvata 340 Jugoslavena i 477 Ostalih. U isto vrijeme, u gradu Vlasenica živjelo je 7.909 stanovnika: 4.800 Bošnjaka, 2.743 Srba, 26 Hrvata, 242 Jugoslavena i 98 Ostalih.

U tabeli 2 predstavljena je etnička struktura stanovništva Bosne i Hercegovine i Vlasenice, u procentima.⁸

Tabela 2.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine i Vlasenice prema etničkoj pripadnosti po popisu stanovništva 1991. godine izražena u procentima (%)						
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Jugoslaveni	Ostali
Bosna i Hercegovina	100	43,48	31,21	17,38	5,54	2,39
Vlasenica - općina	100	55,17	42,30	0,11	1,00	1,41
Vlasenica - grad	100	60,69	34,68	0,33	3,06	1,24

Iz podataka u tabeli može se vidjeti da je, prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u Bosni i Hercegovini bilo 43,50% Bošnjaka, 31,21% Srba, 17,38% Hrvata, 5,54% Jugoslavena i 2,38% Ostalih u ukupnom stanovništvu Republike.

U ukupnom stanovništvu općine Vlasenica bilo je 55,17% Bošnjaka, 42,30% Srba, 0,11% Hrvata, 1,00% Jugoslavena i 1,24% Ostalih. U gradu

⁸ Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godine u Bosni i Hercegovini. Nacionalni sastav stanovništva, rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima, *Statistički bilten*, 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1993, 7, 122-124.

Vlasenica, Bošnjaci su činili 60,69% ukupnog stanovništva, Srbi 34,68%, Hrvati 0,33%, Jugoslaveni 3,06%, a Ostali 1,24%.

Ovakva etnička struktura stanovništva Republike Bosne i Hercegovine te općine i grada Vlasenica bila je uzrokovano različitim faktorima: historijskim, političkim, ekonomskim i drugim. Na području Bosne i Hercegovine i Vlasenice, stoljećima su zajedno živjeli ljudi različitih vjera, a kasnije i različitih naroda i kultura. Stanovnici ovoga područja bili su naviknuti na zajedništvo kroz obrazovni, privredni, kulturni i sportski život.

Stanovništvo Općine je živjelo u gradu Vlasenica i još 91 naseljenih mjesta, što se može vidjeti u tabeli 3.⁹

Tabela 3.

Stanovništvo općine Vlasenica po naseljenim mjestima, prema etničkoj pripadnosti, po popisu stanovništva 1991. godine						
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Jugoslaveni	Ostali
Bačići	502	---	500	---	2	---
Bakići	116	---	116	---	---	---
Bešići	390	388	---	---	1	1
Bijelo Polje	25	---	25	---	---	---
Bišina	54	---	54	---	---	---
Brda	71	---	70	---	---	1
Bukovica Donja	139	30	109	---	---	---
Bukovica Gornja	178	178	---	---	---	---
Buljevići	220	43	177	---	---	---
Cerska	1.409	1.389	12	---	6	2
Derventa	324	1	308	1	5	9
Đile	288	287	---	---	---	1
Đurđevići	161	---	161	---	---	---
Donje Vrsinje	327	262	62	---	---	3
Dragaševac	239	1	219	---	---	19
Drum	724	589	43	2	5	85
Dubačko	81	---	81	---	---	---
Dubnica	195	---	195	---	---	---
Dukići	48	---	46	---	2	---
Durakovići	119	119	---	---	---	---
Durići	309	309	---	---	---	---
Džemat	351	344	1	---	---	6
Gerovi	262	260	---	---	---	2
Glušac	87	---	87	---	---	---

⁹ Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godine u Bosni i Hercegovini. Nacionalni sastav stanovništva, rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima, *Statistički bilten*, 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1993, 122-124.

Gobelje	227	216	11	---	---	---
Golići	84	---	82	---	---	2
Gornje Vrsinje	252	233	19	---	---	---
Grabovica	537	---	528	1	3	5
Gradina	755	754	---	---	1	---
Gunjaci	1	---	1	---	---	---
Jasen	134	---	134	---	---	---
Jeremići	50	---	50	---	---	---
Klještani	82	---	82	---	---	---
Kojčevina	171	---	163	---	4	4
Kokanovići	108	---	107	---	---	1
Koprivno	169	---	169	---	---	---
Kostrča	82	---	81	---	---	1
Kozja Ravan	44	---	44	---	---	---
Krajčinovići	196	---	194	---	2	---
Kulina	132	---	132	---	---	---
Kuljančići	249	247	1	---	---	1
Lukavica	94	---	94	---	---	---
Lukići	224	---	223	---	---	1
Mačesi	687	680	5	---	---	2
Majstorovići	125	---	121	---	---	4
Milići	2.414	107	2.229	3	28	47
Mišari	232	2	229	---	1	---
Mišići	247	4	239	1	1	2
Mršići	98	98	---	---	---	---
Nedeljišta	738	618	119	---	---	1
Nova Kasaba	1.042	814	76	---	11	141
Nurići	241	241	---	---	---	---
Odžak	56	---	55	---	1	---
Pavkovići	127	---	127	---	---	---
Peševina	224	126	95	---	1	2
Pijuke	186	186	---	---	---	---
Plakalovići	53	---	53	---	---	---
Podbirač	111	---	110	---	1	---
Podorkvina	257	---	255	---	---	2
Podgora	106	---	106	---	---	---
Pomol	459	458	1	---	---	---
Pustoše	552	491	56	---	1	4
Rača	104	---	104	---	---	---
Rajići	170	---	170	---	---	---
Raševo	464	331	133	---	---	---
Rašića Gaj	218	151	66	---	---	1
Raškovići	79	---	79	---	---	---
Ristijevići	56	---	56	---	---	---
Rogosija	34	---	34	---	---	---
Rovaši	1.236	1.236	---	---	---	---

Rupovo Brdo	125	8	116	---	1	---
Sebiočina	332	332	---	---	---	---
Simići	204	---	200	3	1	---
Skugrići	1.144	1.067	67	---	1	9
Supač	132	---	131	---	1	---
Šadići Donji	505	447	58	---	---	---
Šadići Gornji	236	---	224	---	2	10
Štedra	168	168	---	---	---	---
Tikvarići	165	---	161	---	---	4
Toljevići	93	---	93	---	---	---
Tugovo	98	3	91	---	4	---
Turalići	462	397	65	---	---	---
Višnjica	79	12	65	---	---	2
Vitići	41	---	41	---	---	---
Vlasenica - grad	7.909	4.800	2.743	26	242	98
Vrli Kraj	98	7	91	---	---	---
Vrtoče	579	5	561	1	11	1
Vukovići	219	---	218	---	1	---
Vukšići	218	---	217	1	---	---
Zabrđe	83	---	83	---	---	---
Zagrađe	89	---	89	---	---	---
Zaklopača	437	288	146	---	---	3
Vlasenica - općina	33.942	18.727	14.359	39	340	477

Iz podataka u tabeli može se vidjeti da je najviše stanovnika općine Vlasenica, njih 7.909, živjelo u gradu Vlasenica. Bio je to grad u kojem su zajedno živjeli Bošnjaci, Srbi, Hrvati, Jugoslaveni i Ostali. Osim Vlasenice grada, u općini je, iznad 2.000 stanovnika, imalo jedno naselje, a iznad 1.000 stanovnika, četiri naselja. U Milićima je živjelo 2.414 stanovnika, Cerskoj 1.409, Rovašima 1.236, Skugrićima 1.144, Novoj Kasabi 1.042 stanovnika.

U 58 naselja općine Vlasenica većinu stanovništva su činili Srbi, a u 33 Bošnjaci. Srbi su činili većinu u naseljima: Bakići, Bijelo Polje, Bišina, Brda, Bukovica Donja, Buljevići, Derventa, Đurđevići, Dragaševac, Dubačko, Dubrići, Dukići, Glušac, Golići, Grabovica, Grunjaci, Jasen, Jeremići, Klještani, Kojčevina, Kokanovići, Koprivno, Kostrača, Kozja Ravan, Krajčinovići, Kulina, Lukavica, Lukići, Majstorovići, Milići, Mišari, Mišići, Odžak, Pavkovići, Plakovići, Podbirač, Podorkvina, Podgora, Rača, Rajići, Raškovići, Ristivojevići, Rogosija, Rupovo Brdo, Simići, Supač, Šadići Gornji, Tikvarići, Toljevići, Tugovo, Višnjica, Vitići, Vrli Kraj, Vrtoče, Vukovići, Vukšići, Zabrđe i Zagrađe.

Bošnjaci su bili većinski dio stanovništva u naseljima: Bešići, Bukovica Gornja, Cerska, Đile, Donje Vrsinje, Drum, Durakovići, Durići, Džemat, Gerovi, Gobelje, Gornje Vrsinje, Gradina, Kuljančići, Mačesi, Mršići,

Neđeljista, Nova Kasaba, Nurići, Peševina, Pijuke, Pomol, Pustoše, Raševo, Rašića Gaj, Rovaši, Sebiočina, Skugrići, Šadići Donji, Štedra, Turalići, Vlasenica grad i Zaklopača.

U ukupnom stanovništvu općine Vlasenica bilo je 55,17% Bošnjaka i 42,30% Srba, a u gradu Vlasenica, 60,69% Bošnjaka i 34,68% Srba.

Ovakva etnička struktura stanovništva, može objasniti činjenicom da su Bošnjaci kroz historiju činili većinu stanovništva Bosanskog podrinja, pa tako i područja Vlasenice. Kod Bošnjaka je bio i veći priraštaj u odnosu na druge etničke grupe. Treba istaći i činjenicu da je period mira i prosperiteta od 1945. do 1991. godine omogućio da se oni „razvijaju” kao narod u Bosni i Hercegovini i socijalističkoj Jugoslaviji.

Pripreme za okupaciju Bosanskog podrinja

Bosansko podrinje i općina Vlasenica bili su od iznimnog strateškog značaja u velikosrpskim planovima, jer su predstavljali dio teritorije koja je povezivala srpsko stanovništvo Bosne i Hercegovine sa susjednom državom Srbijom.

Rukovodstvo Srpske Demokratske Stranke (SDS) trebalo je da provede u djelo planove Slobodana Miloševića i Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU) o stvaranju etnički čistih prostora, prostora na kojima će živjeti samo Srbi. Pošto je u općini Vlasenica bilo 55,17%, a u gradu 60,69% Bošnjaka, onda je taj prostor kao i cijelo Bosansko podrinje trebalo „etnički očistiti”.

Naoružavanje Srba u Bosanskom podrinju bilo je u vrhu prioriteta SDS-a. U aprilu 1991. godine, nakon sjednice Glavnog odbora SDS-a na kojoj je Radovan Karadžić praktično objavio rat uz obrazloženje da je Srbima preostala samo „Velika Srbija”, sastanak su održali i trojica SDS-ovaca zaduženih za istočnu Bosnu: Miroslav Deronjić, Goran Zekić i Rajko Dukić. Na tom sastanku Rajko Dukić je rekao da je političko rukovodstvo SDS-a u Bosni i Hercegovini donijelo odluku da se Srbi u Bosni i Hercegovini naoružaju. Dalje im je prenio da je lično Radovan Karadžić ubijedio Slobodana Miloševića, koji je u to vrijeme bio predsjednik SFRJ, da naoruža Srbe u Bosni i Hercegovini. Dukić je rekao Deronjiću i Zekiću da će oni biti zaduženi za područje Srebrenice i Bratunca.¹⁰

¹⁰ Arhiv ICTY, Predmet IT-02-61 (Predmet: *Miroslav Deronjić*), Presuda Pretresnog vijeća, od 30. marta 2004; Arhiv ICTY, Predmet IT-02-54 (Predmet: *Slobodan Milošević*), Izjava svjedoka Miroslava Deronjića; Vidi: Vahid Karavelić, *Agresija na Bosnu i Hercegovinu: Sjeveroistočna Bosna 1991. do 1992*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2004. (dalje: V. Karavelić, *Agresija na BiH*); Edina Bećirević, *Na Drini genocid: istraživanje organiziranog zločina u istočnoj Bosni*, Buybook, Sarajevo, 2009. (dalje: E. Bećirević, *Na Drini genocid*); Husejin Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2016. (dalje: H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*); Sead Selimović, Izet Šabotić, *Drugi korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine 1992-1995*,

Početak maja 1991. godine, Miroslav Deronjić i Goran Zekić sastali su se s Mihaljem Kertesom u Beogradu i tu je dogovorena prva isporuka oružja za Bratunac. Miroslav Deronjić je lično učestvovao u toj isporuci oružja. Kertes je na tom sastanku rekao da je političko i državno rukovodstvo SFRJ odlučilo da će područje 50 kilometara od rijeke Drine biti srpsko. U Milićima je formiran centar za raspodjelu oružja. Uloga Srbije u naoružavanju srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini kristalno je jasna.¹¹

Čelnici SDS su u saradnji sa obavještajno-sigurnosnim organima Srbije i tzv. JNA, širom Bosne i Hercegovine sijali strah i stvarali haos. Stvarano je haotično stanje u svim segmentima života: blokiran je rad mnogih preduzeća, mnogi rukovodioci su smjenjivani ili otpušteni sa posla, otpušteni su ili smjenjivani rukovodioci organa uprave. Osim toga, vršena su ubistva, posebno Bošnjaka na teritoriji tzv. SAO, a SDS je zabranio bilo kakve istražne aktivnosti na rasvjetljavanju ubistava i kažnjavanju počinitelja.¹²

Namjera SDS-a i Radovana Karadžića¹³ bila je da se provede genocid nad Bošnjacima. S tim u vezi Radovan Karadžić, predsjednik SDS-a, je u u telefonskom razgovoru sa Gojkom Đogom 12. oktobra 1991. godine kazao da će Bošnjaci nestati, da će nestati sa površine zemlje, da će biti „krvi do koljena”, da će to biti „pokolj krvavi”. Radovan Karadžić je ponovio svoje prijetnje 13, 14. i 15. oktobra 1991. godine. „(...) Za dva – tri dana Sarajevo će nestati i biće pet stotina hiljada mrtvih. Za mjesec dana u Bosni i Hercegovini će nestati Muslimani”, rekao je Karadžić. Svoje prijetnje ponovio je i u Skupštini Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, 14. oktobra 1991. godine. “(...) Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošli Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite, da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje”, prijetio je Karadžić.¹⁴

Bosanski kulturni centar, Tuzla, 2017, 415-418. (dalje: S. Selimović, I. Šabotić, *Drugi korpus ARBiH*).

¹¹ U slučaju Haško tužilaštvo protiv Slobodana Miloševića iznijeti su brojni dokazi kao potpora ovoj tezi. Naime, jedan od bliskih saradnika Slobodana Miloševića, svjedok koji je protiv Miloševića svjedočio pod šifrom B-129, potvrdio je jedinstvo i izvanrednu koordinaciju svih srpskih snaga u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Svjedok B-129 bio je prisutan kada je Slobodan Milošević naglasio da Arkan mora biti pod kontrolom, te dodao: „Sad su nam potrebni takvi ljudi, ali niko ne sme da pomisli da je jači od države.” Vidi: „Odluka po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude”, Tužilac protiv Slobodana Miloševića, (IT-02-54), par. 306, 109; Vidi: E. Bećirević, *Na Drini genocid*.

¹² Senija Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva 1992-1995 (metodi, pravci, statistički pokazatelji)*, *Historijski pogledi*, god. 2, br. 2, Tuzla 2019, 384. (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2019.2.2.375>). (dalje: S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*).

¹³ O ratnom zločincu Radovanu Karadžiću vidi: Robert J. Donia, *Radovan Karadžić – uzroci, postanak, i uspon genocida u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2016.

¹⁴ Arhiv ICTY, Predmet IT-02-54-T, *Pred pretresnim vijećem III, Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, drugi pretpretresni podnesak tužilaštva (Optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragraf 61 i 200, napomena 400; Vidi i: *Miloševiću dokazan*

Predsjednik SDS Radovan Karadžić, bio je ubijeđen da se Bošnjaci u ratu ne mogu odbraniti i da će nestati sa lica zemlje. Njegovu politiku slijedili su predsjednici općinskih odbora SDS širom Bosne i Hercegovine.

Poslanici SDS i Srpskog pokreta obnove (SPO) su 24. oktobra 1991. godine u Sarajevu donijeli Odluku o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.¹⁵ Nelegalna odluka bila je jasan znak u kome pravcu će ići politika SDS u Bosni i Hercegovini. Na istoj sjednici donesena je i Odluka o raspisivanju i provođenju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini 9. i 10. novembra 1991. godine, na kojem se srpski treba da izjasni o pitanju da li je „saglasan sa odlukom Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, od 24. oktobra 1991. godine, da srpski narod ostane u zajedničkoj državi Jugoslaviji, sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajina, SAO Slavonija, Baranja i Zapadni Srem, te drugim koji se za taj ostanak izjasne.”¹⁶ Bio je očito i potpuno jasno da se na ovaj način stvara „Velika Srbija”. Kada je SDS, 26. oktobra 1991. godine u Banja Luci, objelodanio naređenje o nasilnom preuzimanju vlasti i zadacima u ratnim uslovima, bilo je potpuno jasno da je rat kao opcija neizbježan.¹⁷

Nelegalna Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini je 21. novembra 1991. godine donijela odluku o verifikaciji proglašenih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini, čime je počelo zaokruživanje tzv. „srpskih prostora”.¹⁸ Dana 9. januara 1992. godine u Sarajevu je donesena *Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine*. U tački 2 Deklaracije, piše da se „Republika nalazi u sastavu Savezne države Jugoslavije kao njena federalna jedinica”.¹⁹

Bio je to potpuno nelegalan čin pošto tada važeći Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine to nije dopuštao. Osim toga, Deklaracija je donesena od strane nelegalne tzv. Skupštine srpskog naroda. Iza ove paradržavne tvorevine stajala je u stvari Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), koja je bila u procesu raspadanja, odnosno režim Slobodana Miloševića.

genocid u Bosni: Medupresuda Haškog tribunala od 16. juna 2004, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007, 143.

¹⁵ AIIZ, Fond SDS, inv. br. 490/4. *Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 24.10.1991; S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*, 1700-1702.

¹⁶ AIIZ, Fond SDS, inv. br. 490/4. *Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 24.10.1991; S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*, 1700-1702; Vidi i: „Vikend za glasanje”, *Oslobođenje*, br. 15584, Sarajevo, srijeda, 6. novembar 1991, 5; S. Selimović, I. Šabotić, *Drugi korpus ARBiH*, 68.

¹⁷ AIIZ, Fond SDS, inv. br. 3-1171. *Naredba SDS*, Sarajevo, 26.10.1991; S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*, 1703-1704.

¹⁸ AIIZ, Fond SDS, inv.br. 491/5. *Odluku o verifikaciji proglašenih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini* Sarajevo, 21.11.1991; S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*, 1705-1707.

¹⁹ „Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, *Javnost, list srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, 1; S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*, 1718-1720; Sve odluke tzv. Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (Republike Srpske) bile su nelegalne. O tome vidi: Omer Ibrahimagić, *Politika secesije bosanskih Srba*, Monos, Gračanica 2018.

Političke i druge aktivnosti SDS i bosanskih Srba pratile su i aktivnosti JNA, a sve to je koordinirano iz centra u Beogradu. JNA je postepeno, pod plaštom vojnih vježbi, zauzimala i kontrolirala strateški važne pravce, ključne putne komunikacije, mostove, dominantne objekte, centre veze, televizijske i radio predajnike i repetitore. Ove aktivnosti JNA i raspored jedinica ukazao je na činjenicu da je i prije zvaničnog početka rata i agresije Bosna i Hercegovina bila okupirana, te da su mjesta u kojima su Bošnjaci činili većinski dio stanovništva, bila stavljena u okruženje.²⁰

JNA je povlačenjem iz Slovenije i Hrvatske bila raspoređena na teritoriji Bosne i Hercegovine, gdje je bilo raspoređeno devet korpusa.²¹ Uz sve ovo JNA je formirala i naoružavala „dobrovoljačke jedinice“, kao i „srpsku TO“ i tzv. „Vojsku republike srpske“.

„Za stvaranje države srpskog naroda i njene oružane sile, uloga JNA je najznačajnija“, isticao je Veljko Kadijević. On je, također, smatrao da komande i jedinice JNA čine kičmu za „VRS“ sa kompletnim naoružanjem i opremom.²²

Početak 1990. godine TO Bosne i Hercegovine je stavljena pod komandu GŠ JNA, te joj je oduzeto naoružanje koje je bilo raspoređeno na područja gdje su bosanski Srbi bili većina. Osim toga, Vijeće sigurnosti UN je donijelo Rezoluciju o embargu na naoružavanje Bosne i Hercegovine. Ove činjenice pogubno su djelovale na Bošnjake i odbranu Bosne i Hercegovine.²³

Nakon referenduma prvoga marta 1992. godine JNA je pokazala svu svoju brutalnost i dodatno ispresijecala komunikacije, zauzela mnoge tvornice, i zajedno sa srpskim „dobrovoljcima i paravojskom“ postavila barikade. Barikade su postavili mahom u gradovima u kojima Srbi nisu uspostavili svoju vlast. Širom Bosne i Hercegovine „incidenti“ se redaju kao na filmskoj traci, a najviše ih izazivaju pripadnici JNA i „paravojska.“ Žele se isprovocirati situacije kako bi došlo do upotrebe vatrenog oružja od strane Bošnjaka.²⁴

Maltretiranje naroda, ubistva, paljenje i miniranje poslovnih prostora i radnji u vlasništvu nesrba, bili su česta pojava početkom 1992. godine, a

²⁰ Vidi: S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*, 385.

²¹ *Drinski korpus 1992-1995*, Vojna ekspertiza. Br. 06-01/6-6.1-328/01, od 14. 02. 2001.

²² Veljko Kadijević, *Protiv udar: Moje viđenje raspada Jugoslavije*, Beograd 2010, 148-162. (dalje: V. Kadijević, *Protiv udar*).

²³ Reorganizacijom OS SFRJ, TO je stavljena pod komandu JNA. Shodno tome GŠ JNA je donio 14. 5. 1990. godine naredbu str. pov. br. 19-1, a na osnovu iste komanda 1. VO donosi 15. 5. 1990. naredbu str. pov. br. 1-190, „kojom reguliše preuzimanje, smještaj i čuvanje kompletnog naoružanja i municije od TO u magacine JNA,“ Faid Hećo, *Uloga Jugoslovenske narodne armije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo 2005, 285-286. „Nakon intenzivnog angažmana Europske zajednice u prvoj polovini 1991. na pokušaju rješavanja krize u jugoslaviji...i potpunog neuspjeha, ista 5. 7. 1991. godine uvodi embargo na uvoz oružja u SFRJ i zamrzava svu finansijsku pomoć“. Vlada SAD se pridružuje embargu 8. 7. 1991. godine, a Vijeće sigurnosti UN Rezolucijom 713 od 25. 9. 1991. godine uvodi embargo na isporuke oružja i vojne opreme za sve republike bivše SFRJ. S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*, 386.

²⁴ General Kadijević kaže: „...zadatke treba izvršavati u okviru sprečavanja međunacionalnoih sukoba uz svjesno dozvoljavanje da neprijatelj prvi napadne.“ V. Kadijević, *Protiv udar*, 93. i 127.

naročito nakon prvoga marta 1992. godine kada je sve intenzivirano. Stoga su mnogi Bošnjaci i drugi nesrbi napustili svoje domove i otišli u inostranstvo ili u gradove gdje je legalna vlast bila dominantna. Na ovo su uticali i učestali pozivi za mobilizaciju u rezervni sastav JNA na koje se Bošnjaci većinom nisu odazivali. Neodazivanje pozivu na mobilizaciju podrazumijevalo je gubitak radnog mjesta, a nerijetko i stanarskog prava.

Nakon ovako temeljnih priprema, potpuno okupirane zemlje, dogovora između Srba i Hrvata, posebno onog u Gracu, te odluke Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini kojom su definirani „strateški ciljevi”, etničko čišćenje i uništavanje Bošnjaka i svega što je bošnjačko bilo je samo tehničko pitanje.²⁵

JNA i lokalne srpske vojne formacije „zauzimaju” Vlasenicu

Nakon objavljivanja Kutiljerovog plana²⁶, JNA i bosanski Srbi više nisu imali šta čekati, krenuli su u otvorenu agresiju. Zašto? Kutiljerov plan im je davao izvjesno pokriće; TO Bosne i Hercegovine je bila potpuno razoružana i obezglavljena; JNA je od mirnodopske u Sloveniji, preko rata u Hrvatskoj, došla u Bosnu i Hercegovinu kao potpuno spremna za rat, a uveden je i embargo na naoružanje Bosne i Hercegovine od strane UN.²⁷

Dakle, imali su sve pogodnosti. Tako je JNA je već 27. marta 1992. napala Bosanski Brod i Derventu i stavila ih pod kontrolu.²⁸ Nakon toga prvoga aprila slijede napadi na Bijeljinu i Kupres, a trećega aprila 1992. i Banja Luka je stavljena pod punu kontrolu.²⁹

Priznanjem Republike Bosne i Hercegovine, kao samostalne i suverene države, od strane SAD i EZ, bosanski Srbi i JNA 6. i 7. aprila 1992. napadaju Sarajevo, a do kraja aprila napadani su i zauzimani jedan za drugim gradovi u Podrinju. Tako su Foča i Zvornik zauzeti 8. aprila, Višegrad 13. aprila, Bratunac 17. aprila, Srebrenica 18. aprila 1992. godine. Istovremeno, bosanski Srbi i JNA napadaju i zauzimaju gradove u Posavini: 14. aprila Bosanski Šamac,

²⁵ S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*, 387.

²⁶ Karadžić, Boban i Izetbegović, pod pokroviteljstvom portugalskog diplomate Hose Kutiljera, kao izaslanika EZ su 18. 3. u Sarajevu su usvojili izjavu o principima novog ustavnog uređenja Bosni i Hercegovini. Prema toj izjavi, Bosna i Hercegovina treba da bude nezavisna država „sačinjena od tri konstitutivne jedinice, zasnovane na nacionalnim principima... Taj plan je desetak dana kasnije Izetbegović ipak odbacio, ali on je legitimirao nacionalno kao liniju podele kojom su išli i svi sledeći planovi...” Branka Magaš, Ivo Žanić (priredili), *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995*, Zagreb-Sarajevo 1999, 202. Vidi: „Dogovoreno ali ne i potpisano”, *Oslobođenje*, br. 15714, godina XLIX, Sarajevo, 19. mart 1992, 1.

²⁷ S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*, 387.

²⁸ Djelimična hronologija preuzeta iz: *Drinski korpus 1992-1995*. Vojna ekspertiza, 45.

²⁹ S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*, 387.

a 30. aprila 1992. i Brčko. Prijedor je takođe napadnut i stavljen pod kontrolu 30. aprila 1992. godine.³⁰

Na meti je bila i općina Vlasenica koja je bila u sastavu nelegalno formirane Autonomne regije Birač. Ova regija osnovana je 8. januara 1992. godine. Osim općine Vlasenica, u sastav ove regije ušla je općina Šekovići, te dijelovi općina Kalesija, Živinice, Kladanj, Zvornik, Olovo, Bratunac i Srebrenica. Milorad Vukajlović izabran je za predsjednika Autonomne regije Birač (bio je predsjednik Skupštine opštine Šekovići), Milenko Stanić izabran je za mandatara vlade (bio je predsjednik Skupštine opštine Vlasenica), a Tomislav Bobar za sekretara vlade (pravnik iz preduzeća „Boksit“ Milići).³¹

Predstavnici bosanskih Srba su insistirali na podjeli općine Vlasenica po etničkom principu. S tim u vezi pripremljena je karta o podjeli i ultimativno se zahtijevalo od Bošnjaka da potpišu ponuđeni, ranije pripremljeni Protokol. Tako je 11. aprila 1992. godine, pod prisilom i prijetnjom upotrebe oružane sile, potpisan Protokol sporazuma o podjeli Vlasenice.

Protokol sporazuma o teritorijalnom razgraničenju opštine Vlasenica i konstituisanju novih opština potpisali su Milenko Stanić, Božo Milić, Milorad Lukić, Tomislav Savkić, Mihajlo Bajagić i Čedo Vržina ispred srpske strane, a Izet Redžić, Ilijas Jašarević, Sejfo Saračević i Nedžad Šehagić, ispred bošnjačke strane.³²

I nakon što su predstavnici Bošnjaka potpisali ovaj Dokument, do obećanog povlačenja vojnih snaga nije došlo. Radilo se o lažnom obećanju, odnosno, o prevari srpske strane.

Vlasenica je bila okuprana 21. aprila 1992. godine. U okupaciji su učestvovalе jedinice Novosadskog korpusa JNA, specijalnih jedinica MUP-a Srbije i srpskih oružanih formacija (Arkanovi Tigrovi i dr), te lokalne jedinice kojim je rukovodio Krizni štab SDS-a Vlasenice. Kao najveći organi u funkciji srpske okupacione vlasti krizni štabovi su donosili ključne odluke vezane za stvaranje etnički čistih srpskih prostora. Tako je i Krizni štab općine Vlasenica, čiji članovi su bili visokopozicionirani pripadnici SDS-a, preuzeo kontrolu u općini.³³

Ratni zločini i etničko čišćenje

Krizni štab SDS-a opštine Vlasenica formiran je sredinom aprila 1992. godine, a potpuno je preuzeo vlast u opštini nakon okupacije grada i bio je u

³⁰ S. Selimović, I. Šabotić, *Drugi korpus ARBiH*, 141-144; S. Milišić, *Etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva*, 387.

³¹ Zoran Popović, „Autonomna regija Birač, ekonomski i politički interes“, *Javnost*, 18. januar 1992, 2. Vidi i: H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 55.

³² H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 80, u fusnoti.

³³ AIIZ, inv. br. 9-9963, Komanda 1. Vlaseničke LPBr, pov. broj: 05-691/94 od 19.12.1994-Komandi Drinskog korpusa. Vidi i: H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 64.

funkciji do vremena okupacije najvećeg dijela opštine Vlasenica na kojem su živjeli Bošnjaci. Polovinom aprila 1992. godine formiran je Vlasenički bataljon u čijem sastavu su bile tri čete. Komandant bataljona je bio Nebojša Jović, kojeg je zamijenio Milovan Jaćimović u augustu 1992. godine. Krizni stab opštine Vlasenica je 19. aprila 1992. godine donio odluku o formiranju štaba TO-a. Zadatak tog Štaba je bio da imenuje i obrazuje jedinice TO-a i da komanduje istim.³⁴

Članovi Kriznog štaba su bili izvršno tijelo za sprovođenje u djelo plana kojeg su sačinili ideolozi i planeri iz vrha političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba radi uništenja, odnosno prisilnog protjerivanja Bošnjaka sa njihovih vjekovnih ognjišta. Oni su bili odgovorni za sva vojna i civilna pitanja u opštini Vlasenica.

Predsjednik Kriznog štaba opštine Vlasenica bio je Milenko Stanić, koji je, istovremeno, bio i predsjednik Skupštine opštine. Članovi Kriznog štaba opštine Vlasenica bili su: Miro Delić, direktor "Šumarstva", Savo Čeliković, komandant TO (rezervni sastav vojnih snaga u Vlasenici), Slavko Stanić, direktor preduzeća "Polet", Čedomir Pajić, pravobranilac u opštinskom sudu, Radomir Bjelanović, načelnik SUP-a, Borislav Vidović, tehnički direktor preduzeća "Alpro", Mane Đurić, pripadnik SUP-a Vlasenica, (zamijenio Bjelanovića 8. maja 1992. godine), Božo Stanimirović, tehnički direktor rudnika "Boksit", Tomislav Savkić, profesor Srednjoškolskog centra "Milorad Vlačić", Rajko Dukić, direktor rudnika "Boksit", Borislav Milić, direktor "Elektro-Vlasenice", Božo Milić, predsjednik IO SO, Branko Drakulić, predsjednik opštinskog suda, Boško Nastić, komandant Štaba TO, Boban Kukić, operativac u Štabu TO, Nikola Petrović, radnik komunalnog preduzeća, Mirko Majstorović, konobar, Milenko Majstorović, član komande Vlaseničke brigade, Drago Lukić, radio u "Boksitu" i "Alpro", Milorad Lukić, direktor Srednjoškolskog centra, a radio i u Domu zdravlja, Zvonko Bajagić, Čedo Vržina, Dragomir Pantić, Živojin Jurošević, Dragan Lazarević, Rade Perendić, Rade Vitorović, Mile Klještan i Milovan Jaćimović.³⁵

Nakon okupacije grada Vlasenice, zatvaranjem velikog broja Bošnjaka u sabirne centre, koji su kasnije dislocirani u logor Sušica, srpske okupacione snage su nastavile sa uništenjem okolnih vlaseničkih sela nastanjenih Bošnjacima, ubistvima i prisilnim protjerivanjem njihovih stanovnika. U svim vlaseničkim selima su počinjena masovna ubistva civila, a najveće žrtve su bile u selima koja su srpske snage okupirale bez otpora bošnjačkog stanovništva.³⁶

Nakon okupacije grada Vlasenica „srpske snage” su napale na sela Turalići i Gobelje, 28. aprila 1992. godine.³⁷ Tom prilikom spaljene su kuće stanovnika Turalića, dok je selo Gobelje bilo pod kontrolom Armije Republike

³⁴ H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 83.

³⁵ *Isto*, 84.

³⁶ *Isto*, 86.

³⁷ Elmedin Selimović, *Herojska Cerska*, autorsko izdanje, Sarajevo 2015, 16.

Bosne i Hercegovine do 2. marta 1993. godine. Toga dana bilo je okupirano i spaljeno od strane srpskih snaga.³⁸

Početkom maja 1992. godine su napadnuta sela Đile, Pomol, Nurići, Štedra, Vrsinje, Bešići, Gerovi. Sela Šadići, Peševina, Jarovlje, Mršići, Pijuci napadnuta su 8. maja 1992. godine. U ovim napadima počinjeni su mnogobrojni ratni zločini nad Bošnjacima civilima. Ratni zločini nad civilima počinjeni su i selima Pijuci i Zaklopača, koja je napadnuta 16. maja 1992. godine, kada je ubijeno 56 civila (staraca, žena, djece). Kasnije je ubijeno još 17 stanovnika Zaklopače, pa je broj stradalih 77.³⁹

Sela Piskavice i Džamdžići meta su napada 18. maja. Scenarij je isti kao u svim selima i mjestima u istočnoj Bosni. Selo je opkoljeno, pale se kuće i odreda se ubija sve što se kreće. Strategija je poznatija kao „spaljena zemlja”. Ubice su ponovno poznatih lica i imena. Ubistvima i istrebljenju Bošnjaka iz sela oko Vlasenice prethodilo je razoružavanje ovih sela, koje je obavljeno dobrovoljno i bez incidenata.⁴⁰

Nakon što su pobili i protjerali mještane sela oko Vlasenice, srpske snage u selu Derventa formiraju Derventski bataljon koji će kasnijom transformacijom dobiti naziv Drugi bataljon miličke brigade. Osim pješadijskih jedinica, ovaj bataljon bio je naoružan tenkovima, transporterima i artiljerijom. Transporteri i tenkovi bili su stacionirani uglavnom u području Rupovog brda, odakle su imali dobar pregled i mogućnost da tenkovima i artiljerijom gađaju kuću po kuću u području Sućeske koje srpske snage nisu uspjele okupirati, jer su Bošnjaci u spontanom otporu uspjeli odbiti prvi val agresije. Akcije razoružavanja Bošnjaka predvodila je vlasenička SJB.⁴¹

Dakle, sasvim je jasno da su akcije srpske vojske izvršene s ciljem istrebljenja civilnog stanovništva i da nikako nisu mogle imati vojno opravdanje. Preživjeli Bošnjaci se kriju po vlaseničkim brdima. Mnogi od njih bježe prema Cerskoj i pridružuju se oružanom otporu.

Mnogi civili Bošnjaci, pripadnici nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, su ubijeni. U napadu i zauzimanju enklave Cerska, te zločinu genocida su, pored srpskih formacija iz Bosne i Hercegovine, u periodu od augusta 1992. do 13. marta 1993. učestvovala i vojne jedinice iz dva korpusa iz Srbije: Novosadski i Valjevski.⁴²

U Vlasenici su postojali logori za Bošnjake: Stanica javne bezbjednosti Vlasenica (SJB), Općinski zatvor, Logor Luke, Logor Pelemiši, Logor Sušica.

³⁸ Arhiv ICTY, br. 04267523, *Komanda Drinskog korpusa*, str. pov. br. 01/4-127, od 02.03.1993. godine. Redovni borbeni izvještaj dostavljen glavnom štabu VRS u kojem, između ostalog, stoji da su pripadnici 1. Bpbr “oslobodili” selo Gobelje na frontu u rejonu Cerske; Arhiv ICTY, br. 04539751, *Komanda 1. Birčanske pješadijske brigade*, str. pov. 14-398/93, od 02.03.1993. godine. Vanredni operativni izvještaj komandi Drinskog korpusa.

³⁹ Vidi: Edina Bećirević, *Na Drini genocid*, Buybook, Sarajevo 2009; H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 108-126.

⁴⁰ Edina Bećirević, *Na Drini genocid*, Buybook, Sarajevo 2009.

⁴¹ Arhiv ICTY, Predmet Dragan Nikolić, (IT-94-2), Optužnica, 31. 10. 2003.

⁴² Vidi: Edina Bećirević, *Na Drini genocid*, Buybook, Sarajevo 2009.

Mnogi Bošnjaci iz Vlasenice odvođeni su i u Logor Batković kod Bijeljine. U logorima su ljudi, ubijani, silovani, mučeni, ponižavani.⁴³

U gradu Vlasenici i svim naseljima ove općine, kao i u sigurnoj zoni UN-a Srebrenica u kojoj su preživjeli Bošnjaci Vlasenice potražili spas, srpske snage su ubile najmanje 2.637 Bošnjaka. Od tog broja u sigurnoj zoni UN-a Srebrenica ubijeno je oko 1.100 Bošnjaka. Od ukupnog broja Bošnjaka Vlasenice, 18.727, srpske snage su prisilno protjerale njih oko 16.000.⁴⁴

U Vlasenici je uništeno svih 25 vjerskih objekata Muslimana/Bošnjaka koji su predstavljali glavni simbol vjerske i kulturne pripadnosti ove nacionalne grupe. Osim džamija, uništeni su i drugi sakralni objekti: mektebi, mesdžidi, tekije, turbeta, gasulhane.⁴⁵

Rušenje džamije u Vlasenici 1992. godine opisala je građanka toga grada. Ona je, između ostalog, istakla: „Jedne noći, u avgustu, zatresla se naša kuća od jake detonacije. Sutradan smo saznali da je srušena stotinjak godina stara džamija „Hajrija“. Narednih dana, nakon rušenja džamije, vađeni su njeni temelji, poslije nišani oko džamije, iz harema. Zatim je sav lokalitet uzoran i poravnat. I na tom je prostoru zasađeno drveće”.⁴⁶

U ratu protiv Bosne i Hercegovine stradali su i stanovnici srpske etničke zajednice iz Vlasenice. Prema dostupnim podacima, u periodu 1992-1995, stradalo je 386 Srba. Od navedenog broja, vojnika je stradalo 358 a civila 28.⁴⁷

Rat u Bosni Hercegovini je okončan potpisivanjem Dejtonskog sporazuma 14. decembra 1995. godine u Parizu. Po mišljenju mnogih istraživača, intelektualaca različitih profila, Sporazum je legalizirao genocid nad Bošnjacima u Bosni i Hercegovini.⁴⁸

Prema Dejtonskom sporazumu, u unutrašnjoj strukturi Bosne i Hercegovine postoje dva entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika srpska). Osim dva entiteta, postoji i Brčko distrikt Bosne i Hercegovine koji je nastao Odlukom Međunarodnog arbitražnog suda. Uspostavljen je 8. marta 2000. godine.⁴⁹

⁴³ Vidi: H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 193-218.

⁴⁴ Vidi: H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*; Mirsad Tokača, *Bosanska knjiga mrtvih: ljudski gubici u Bosni i Hercegovini 1991-1995*, knj. 2, Istraživačko dokumentacioni centar, Sarajevo 2012. (dalje: M. Tokača, *Bosanska knjiga mrtvih*, knj. 2); Velid Šabić, *Genocid u srednjem Podrinju*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 2008.; Edin Ramić, *Genocid u Vlasenici*, (<http://www.bosnjaci.net/prilog>). Preuzeto: 20.12.2016).

⁴⁵ *Ratni zločini na Tuzlanskom okrugu (1992-1995)*, Komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, Tuzla 1996, 51-52. (dalje: *Ratni zločini na Tuzlanskom okrugu*).

⁴⁶ *Ratni zločini na Tuzlanskom okrugu*, 126-127.

⁴⁷ H. Omerović, *Žrtve genocida na području Vlasenice*, 461-475; M. Tokača, *Bosanska knjiga mrtvih*, knj. 2, 501-586.

⁴⁸ Vidi: S. Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum*.

⁴⁹ Vidi: *Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, prečišćeni tekst, broj: 02-02-36/10, Brčko. 14.01.2010.

Povratak prognanih

U periodu od 1992. do 1995. godine, približno 2,3 miliona ljudi u Bosni i Hercegovini bilo je primorano napustiti svoje domove. Statistike govore, a podatak je saopćen i na prvom Kongresu izbjeglih i raseljenih osoba Bosne i Hercegovine, održanom 27. juna 2007. godine, da se od potpisivanja Dajtonskog mirovnog sporazuma do 2007. godine u Bosnu i Hercegovinu vratilo blizu milion osoba. Ovo su podaci vladinih zvaničnika. Interesovanje za povratak u Bosnu i Hercegovinu ne opada, sudeći po broju podnesenih zahtjeva za registriranje potencijalnih korisnika pomoći na osnovu javnog poziva Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Riječ je o više od 40.000 porodica, odnosno oko 135.000 osoba koje se žele vratiti u svoje domove. Proces povratka imovine i stanarskih prava realiziran je u visokom procentu: 99,7%. Prema službenim pokazateljima, u Bosni i Hercegovini je od ukupno blizu 445.000 potpuno srušenih ili devastiranih stambenih jedinica, obnovljeno blizu 260.000, što je oko 45%.⁵⁰

Stanje na terenu, ipak, govori nešto drugačije. Ne postoji ni približno tačna evidencija prodane ili zamijenjene imovine, nakon što je ona vraćena u posjed ranijim vlasnicima ili nositeljima stanarskog prava. Nemali broj povratnika, povratnici su samo na papiru. Dio njih u ranija mjesta prebivališta navraća tek u vrijeme ljetnih odmora, dio njih vrijeme boravka, u različitim omjerima, „raspoređuje” u oba bosanskohercegovačka entiteta.

Kakav je danas položaj povratnika u Bosni i Hercegovini, bez obzira na njihovu nacionalnost? Može li se dati generalna ocjena procesa koji je zapravo ključ reintegracije Bosne i Hercegovine? Vladini izvještaji, najčešće preko resornih ministarstava, daju, preovlađujuće, optimističnu sliku, ali i detektiraju određene probleme, objektivne ili subjektivne prirode, kad je process povratka u pitanju.

Predstavnik UNHCR-a za Bosnu i Hercegovinu James Lynch ističe da je mnogo toga postignuto u oblasti povratka i održivog ostanka u Bosni i Hercegovini, ali i dalje je potrebno ulagati napore u povratak raseljenih osoba, posebno na zbrinjavanju ljudi iz kolektivnih smještaja. S druge strane, izvještaj Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, čiji se značajan dio odnosi na proces povratka u Bosnu i Hercegovinu, daje prilično drugačiju sliku. U 2006. godini manjinskih povratka gotovo da nije bilo. Mada se niko zbirno ne bavi analizom broja vraćene, pa prodane ili zamijenjene nekretnine, obilaskom povratničkih naselja i gradova može se ustvrditi kako je više od 50% u vlasništvo vraćenih stanova, kuća i posjeda, nekom vrstom kupoprodajnih ili zamjenskih ugovora promijenilo vlasnika, a barem još 30 posto je u procesu prodaje ili se koristi samo vikendom. Predmetom prodaje su i neki tek obnovljeni objekti sredstvima povratničkih fondova. Slabe rezultate provedbe

⁵⁰ Vidi: Adnan Rondić, *Povratak: Između privida i stvarnosti*, Sarajevo 2007, 6-7. (dalje: A. Rondić, *Povratak*).

Aneksa 7 u 2006. godini dodatno opterećuje, nerijetka, pojava onih koji su se prije godinu ili više vratili, da bi sada, zbog neodrživog povratka, opet krenuli tamo gdje misle da mogu pre/živjeti.⁵¹

Uzroke zbog kojih se život povratnika ne razlikuje previše od kraja do kraja, smatramo svojevrsnim faktorima *održivosti povratka*. Treba istaći da održivost povratka ovisi o najmanje šest faktora: Sigurnost povratnika, Ekonomski status povratnika, Socijalna i zdravstvena zaštita dostupna povratnicima, Mogućnost obrazovanja u povratničkim područjima, Pravo i mogućnost učešća u organima lokalne samouprave i javnim preduzećima, Pravo na kulturnu posebnost povratnika.

Ovo područje je dugo vremena bilo područje nesigurnog življenja za bošnjačke povratnike. Tako je 11. jula 2001. godine u Vlasenici ubijena djevojčica Meliha Durić, koja je imala 16 godina. Ovaj zločin nije riješen.⁵²

U bosanskohercegovačkom entitetu RS negira se *bosanski jezik*. Zabranjuje se izvođenje nastave na bosanskom jeziku, a jezik se imenuje nepostojećim bošnjačkim jezikom. Time se vrši diskriminacija učenika koji žele da se njihov jezik imenuje *bosanski*.

Situacija sa upošljavanjem u javnoj upravi nije dobra. Povratnici se, uglavnom, bave poljoprivredom i stočarstvom, no ovdje postoji problem plasmana viška proizvoda.

Vlasenica 2013. godine: Etnička struktura stanovništva

Godine 2013. izvršen je popis stanovništva u Bosni i Hercegovini. Bio je to prvi popis nakon rata i agresije. Etnička struktura stanovništva u Bosni Hercegovini i Vlasenici u brojkama može se vidjeti u tabeli 4.⁵³

Tabela 4.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike srpske, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i Vlasenice prema etničkoj pripadnosti po popisu stanovništva 2013. godine u brojkama							
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Ne izjašnj-ava se	Ostali	Bez odgov-ora
Bosna i Hercegovina	3.531.159	1.769.592	1.086.733	544.780	27.055	96.539	6.460

⁵¹ A. Rondić, *Povratak*, 8-12.

⁵² Ramiz Salkić, *Godine borbe za slobodu, čast i dostojanstvo*, BMG, Tuzla 2018, 82.

⁵³ Vidi: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2016, 54-56. Za Vlasenicu vidi: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, etnička/nacionalna pripadnost, vjeroispovijest i maternji jezik*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2019, 892-899.

Federacija BiH	2.219.220	1.562.372	56.550	497.833	18.344	79.838	4.233
Republika srpska	1.228.423	171.839	1.001.299	29.645	8.189	15.324	2.127
Brčko distrikt BiH	83.516	35.381	28.884	17.252	522	1.377	100
Vlasenica – općina	11.467	3.763	7.589	31	22	30	32
Vlasenica – grad	6.715	967	5.679	23	17	15	14

Iz podataka u tabeli može se vidjeti da je u Bosni i Hercegovini živjelo 3.531.159 stanovnika, što je bilo 845.874 stanovnika manje u odnosu na 1991. godinu. Bošnjaci su bili najbrojnija etnička grupa i bilo ih je 1.679. osobe što je 223.364 osobe manje u odnosu na 1991. Srba je bilo 1.086.733 osobe što je 279.371 osoba manje u odnosu na 1991. Hrvata je bilo 544.780 što je bilo 216.072 osobe manje u odnosu na 1991. Ostalih, onih koji se nisu izjasnili i onih osoba koji su bili bez odgovora bilo je 130.054 ili 3,68% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine.

U općini Vlasenica, čiji je značajan dio naselja pripao općini Milići, bilo je 11.467 stanovnika: 3.763 Bošnjaka, 7.589 Srba, 31 Hrvat, 22 lica koja se nisu izjasnila o etničkoj pripadnosti, 15 Ostalih, 14 bez odgovora.

Grad Vlasenica imao je 6.715 stanovnika, što je za 1.194 osobe manje u odnosu na 1991. godinu. Bošnjaka je bilo 967 ili 3.633 osobe manje u odnosu na 1991. godinu. Srba je bilo 5.679 ili 2.936 više u odnosu na 1991. godinu.

Uzroci promjena u etničkoj strukturi stanovništva su u ratu koji je vođen protiv Bosne i Hercegovine, masovnim ubistvima, protjerivanju Bošnjaka, ali i sprečavanju njihovog povratka različitim opstrukcijama entitetske vlasti.

Etnička struktura stanovništva u Bosni Hercegovini i Vlasenici, izražena u procentima, može se vidjeti u tabeli 5.⁵⁴

Tabela 5.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike srpske, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i Vlasenice prema etničkoj pripadnosti po popisu stanovništva 2013. godine u procentima (%)							
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Ne izjašnjava se	Ostali	Bez odgovora
Bosna i Hercegovina	100	50,11	30,77	15,43	0,77	2,73	0,18

⁵⁴ Vidi: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2016, 54-56. Za Vlasenicu vidi: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, etnička/nacionalna pripadnost, vjeroispovijest i maternji jezik*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2019, 892-899.

Federacija BiH	100	70,40	2,55	22,43	0,83	3,60	0,19
Republika srpska	100	13,99	81,51	2,41	0,67	1,25	1,17
Brčko distrikt BiH	100	42,36	34,58	20,66	0,63	1,65	0,12
Vlasenica - općina	100	33,82	66,18	0,27	0,19	0,26	0,28
Vlasenica - grad	100	14,40	84,57	0,34	0,25	0,23	0,21

Procentualno je Bošnjaka bilo 50,11%, Srba 30,77%, Hrvata 15,43% u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine. U odnosu na 1991. godinu Bošnjaka je u ukupnom procentu stanovnika Bosne i Hercegovine bilo više za 6,61%, Srba manje za 0,43%, a Hrvata manje za 1,97%.

U bosanskohercegovačkom entitetu Republika srpska bilo je 13,99% Bošnjaka, 81,51% Srba, 2,73% Ostalih.

Općina Vlasenica imala je, u ukupnom stanovništvu, 33,82% Bošnjaka što je za 21,355 manje u odnosu na 1991. godinu te 66,18% Srba što je za 23,88% više u odnosu na 1991. godinu. U gradu Vlasenica bilo je 14,40% Bošnjaka i 84,50% Srba u ukupnom stanovništvu. Bošnjaka je bilo manje za 46,29%, a Srba više za 49,89%.

Struktura stanovništva Vlasenice, prema etničkoj pripadnosti, po naseljima može se vidjeti u tabeli 6.⁵⁵

Tabela 6.

Stanovništvo općine Vlasenica po naseljima, prema etničkoj pripadnosti, po popisu stanovništva 2013. godine							
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Ne izjašnjava se	Ostali	Bez odgovora
Bakići	59	---	58	---	---	---	1
Brda	18	---	18	---	---	---	---
Cerska	732	716	---	---	---	---	16
Dragaševac	69	---	57	2	2	8	---
Drum	161	140	21	---	---	---	---
Durakovići	55	55	---	---	---	---	---
Durići	130	130	---	---	---	---	---
Džemat	237	236	1	---	---	---	---
Gobelje	157	157	---	---	---	---	---
Grabovica	346	---	346	---	---	---	---

⁵⁵ *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, etnička/nacionalna pripadnost, vjeroispovijest i maternji jezik*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2019, 892-899.

Gradina	402	395	6	---	---	1	---
Jasen	104	---	104	---	---	---	---
Klještani	25	---	25	---	---	---	---
Kojčevina	80	---	79	---	---	1	---
Kozja Ravan	46	---	46	---	---	---	---
Kulina	85	---	85	---	---	---	---
Kuljančići	103	103	---	---	---	---	---
Majstorovići	49	---	49	---	---	---	---
Mišari	167	---	165	1	---	1	---
Mršići	69	60	9	---	---	---	---
Nedeljišta	376	347	26	---	---	3	---
Odžak	24	---	24	---	---	---	---
Peševina	46	8	38	---	---	---	---
Pijuke	72	72	---	---	---	---	---
Plakalovići	35	---	35	---	---	---	---
Podcrkvina	134	---	133	---	---	---	1
Pustoše	286	245	41	---	---	---	---
Rača	59	---	56	3	---	---	---
Rašića Gaj	44	19	23	---	---	2	---
Rogosija	1	---	1	---	---	---	---
Simići	173	---	171	2	---	---	---
Šadići Donji	123	112	11	---	---	---	---
Šadići Gornji	45	---	45	---	---	---	---
Tikvarići	50	---	49	---	---	1	---
Tugovo	120	1	118	---	---	1	---
Turalići	17	---	17	---	---	---	---
Vrli Kraj	27	---	27	---	---	---	---
Vlasenica - grad	6.715	967	5.679	23	17	15	14
Vlasenica - općina	11.467	3.763	7.589	31	22	30	32

Podaci u tabeli pokazuju da je na području općine Vlasenica bilo 36 naselja. U 24 naselja Srbi su činili većinu stanovništva, a u 12 naselja većinu su činili Bošnjaci.

Srbi su bili većina u naseljima: Bakići, Brda, Dragaševac, Grabovica, Jasen, Klještani, Kojčevina, Kozja Ravan, Kulina, Majstorovići, Mišari, Odžak, Peševina, Plakalovići, Podcrkvina, Rača, Rašića Gaj, Rogosija, Simići, Šadići Gornji, Tikvarići, Turalići, Vrli Kraj i Vlasenica Grad.

Bošnjaci su činili većinu stanovništva u naseljima: Cerska, Drum, Durakovići, Durići, Džemat, Gobelje, Kuljančići, Mršići, Nedeljišta, Pijuke, Pustoše i Šadići Donji.

Etnička struktura stanovništva općine Milići

Općina Milići formirana je 1992. godine. U njen sastav ušla su mnogobrojna naselja općine Vlasenica.

Struktura stanovništva Milića, prema etničkoj pripadnosti, po naseljima, kojih je bilo 52, može se vidjeti u tabeli 7.⁵⁶

Tabela 7.

Stanovništvo općine Milići po naseljima, prema etničkoj pripadnosti, po popisu stanovništva 2013. godine							
	Svega	Bošnjaci	Srbi	Hrvati	Ne izjašnjava se	Ostali	Bez odgovora
Bačići	613	---	610	1	1	---	1
Bešići	226	225	---	---	1	---	---
Bijelo Polje	13	---	13	---	---	---	---
Bišina	18	---	18	---	---	---	---
Bukovica Donja	16	---	16	---	---	---	---
Bukovica Gornja	50	50	---	---	---	---	---
Buljevići	70	---	70	---	---	---	---
Derventa	266	---	266	---	---	---	---
Donje Vrsinje	234	116	117	---	---	---	1
Dubačko	28	---	26	---	1	1	---
Dubnica	178	---	176	---	---	2	---
Dukići	41	---	41	---	---	---	---
Đile	170	170	---	---	---	---	---
Đurđevići	243	---	242	---	---	1	---
Gerovi	105	105	---	---	---	---	---
Glušac	54	---	53	---	1	---	---
Golići	45	---	45	---	---	---	---
Gornje Vrsinje	146	138	7	---	---	---	1
Gunjaci	---	---	---	---	---	---	---
Jeremići	8	---	8	---	---	---	---
Kokanovići	127	---	127	---	---	---	---
Koprivno	86	---	84	1	---	---	1
Kostruća	24	---	24	---	---	---	---
Krajčinovići	145	---	144	1	---	---	---

⁵⁶ *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, etnička/nacionalna pripadnost, vjeroispovijest i maternji jezik*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2019, 688-697.

Lukavica	94	---	94	---	---	---	---
Lukići	284	---	283	1	---	---	---
Maćesi	507	507	---	---	---	---	---
Milići - grad	2.272	4	2.258	7	1	2	---
Mišići	342	1	334	4	1	2	---
Nova Kasaba	558	481	64	1	1	12	---
Nurići	130	130	---	---	---	---	---
Pavkovići	58	---	58	---	---	---	---
Podbirač	23	---	23	---	---	---	---
Podgora	102	---	100	---	1	1	---
Pomol	323	202	120	---	---	1	---
Rajići	161	---	161	---	---	---	---
Raševo	268	232	35	1	---	---	---
Raškovići	29	---	29	---	---	---	---
Ristijevići	48	---	48	---	---	---	---
Rovaši	834	833	---	---	---	---	1
Rupovo Brdo	20	---	20	---	---	---	---
Sebiočina	124	119	4	1	---	---	---
Skugrići	669	660	9	---	---	---	---
Supač	137	---	136	---	---	---	1
Štedra	82	82	---	---	---	---	---
Toljevići	36	---	36	---	---	---	---
Višnjica	22	2	20	---	---	---	---
Vitići	31	---	30	1	---	---	---
Vrtoče	664	---	659	3	2	---	---
Vukovići	224	---	222	1	---	---	1
Vukšići	184	---	183	1	---	---	---
Zabrđe	12	---	12	---	---	---	---
Zagrađe	17	---	17	---	---	---	---
Zaklopača	280	142	138	---	---	---	---
Milići - općina	11.441	4.199	7.180	24	9	21	8

Iz podataka u tabeli može se vidjeti da je u općini Milići bilo 11.441 stanovnik, nastanjen u 52 naselja. U općini Milići najbrojniji su bili Srbi, kojih je bilo 7.180 ili 62,76% ukupnog stanovništva. Bošnjaka je bilo 4.199 ili 36,70% ukupnog stanovništva Milića.

Najveće naselje je gradić Milići sa 2.272 stanovnika. Iz tabele se može vidjeti da preko 500 stanovnika imaju naselja Rovaši, Skugrići, Vrtoče, Bačići, Nova kasaba i Maćesi.

Srbi čine većinu u naseljima: Milići (grad), Bačići, Bijelo Polje, Bišina, Bukovica Donja, Buļjevići, Derventa, Donje Vrsinje, Dubačko, Dubnica, Dukići, Đurđevići, Glušac, Golići, Jeremići, Kokanovići, Koprivno, Kostrača,

Krajčinovići, Lukavica, Lukići, Mišići, Pavkovići, Podbirač, Podgora, Rajići, Raškovići, Ristijevići, Rupovi Brdo, Supač, Toljevići, Višnjica, Vitići, Vrtoče, Vukovići, Vukšići, Zabrđe i Zagrađe.

Bošnjaci su većina u naseljima: Bešići, Bukovica Gornja, Đile, Gerovi, Gornje Vrsinje, Mačesi, Nova Kasaba, Nurići, Pomol, Raševo, Rovaši, Sebiočina, Skugrići, Štedra i Zaklopača.

U naselju Gunjaci, prema popisu stanovništva iz 2013. godine, nije živio niti jedan stanovnik (godine 1991. bio je samo jedan žitelj).

Zaključak

Geografski položaj, razvijena privreda, obrazovanje i zdravstvo utjecali su da Vlasenica bude privlačno mjesto za život ljudi različitih kultura, vjera i naroda. Prije agresije, u Vlasenici su zajedno živjeli Bošnjaci, Srbi, Hrvati, Jugoslaveni i Ostali. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Vlasenici je živjelo 33.942 stanovnika: 18.727 Bošnjaka (55,17%), 14.359 Srba (42,30%), 39 Hrvata (0,11%) 340 Jugoslavena (1,00%) i 477 Ostalih (1,24%). U isto vrijeme, u gradu Vlasenica živjelo je 7.909 stanovnika: 4.800 Bošnjaka (60,69%), 2.743 Srba (34,68%), 26 Hrvata (0,33%), 242 Jugoslavena (3,06%) i 98 Ostalih (1,24%). Stanovništvo Općine je živjelo u gradu Vlasenica i još 90 naselja.

Vlasenica je, kao strateški važan grad u planovima i ciljevima agresora, bio meta napada već od 1991. godine. Na ovaj bosanski grad je planirana, pripremana i organizovana agresija i ratni zločini nad Bošnjacima. U Vlasenici su organizirani logori za Bošnjake, ubijani su civili a potom „zatrpavani” u masovne grobnice, vršena su masovna i sistematska silovanja i drugi oblici seksualnog nasilja, ciljano je ubijana i progonjena bošnjačka elita, masovno su protjerivani i deportovani civili, uništavana su kulturna dobra i imovine te rušeni vjerski objekti.

Poslije rata počeo je povratak u Vlasenicu. Međutim, ovo područje je dugo vremena bilo područje nesigurnog življenja za bošnjačke povratnike. Tako je 11. jula 2001. godine u Vlasenici ubijena djevojčica Meliha Durić, koja je imala 16 godina. Ovaj zločin nije riješen.

U bosanskohercegovačkom entitetu RS negira se *bosanski jezik*. Zabranjuje se izvođenje nastave na bosanskom jeziku, a jezik se imenuje nepostojećim bošnjačkim jezikom. Time se vrši diskriminacija učenika koji žele da se njihov jezik imenuje *bosanski*.

Situacija sa upošljavanjem u javnoj upravi nije dobra. Povratnici se, uglavnom, bave poljoprivredom i stočarstvom, no ovdje postoji problem plasmana viška proizvoda.

Godine 2013. izvršen je popis stanovništva u Bosni i Hercegovini. Bio je to prvi popis nakon rata i agresije. U općini Vlasenica, čiji je značajan dio naselja pripao općini Milići, bilo je 11.467 stanovnika: 3.763 Bošnjaka, 7.589

Srba, 31 Hrvat, 22 lica koja se nisu izjasnila o etničkoj pripadnosti, 15 Ostalih, 14 bez odgovora.

Grad Vlasenica imao je 6.715 stanovnika, što je za 1.194 osobe manje u odnosu na 1991. godinu. Bošnjaka je bilo 967 ili 3.633 osobe manje u odnosu na 1991. godinu. Srba je bilo 5.679 ili 2.936 više u odnosu na 1991. godinu.

Općina Vlasenica imala je, u ukupnom stanovništvu, 33,82% Bošnjaka što je za 21,35% manje u odnosu na 1991. godinu te 66,18% Srba što je za 23,88% više u odnosu na 1991. godinu. U gradu Vlasenica bilo je 14,40% Bošnjaka i 84,50% Srba u ukupnom stanovništvu. Bošnjaka je bilo manje za 46,29%, a Srba više za 49,89%.

Stanovništvo Vlasenice je živjelo u 36 naselja općine, što je za 55 naselja manje u odnosu na 1991. godinu.

Uzroci ovakvih promjena u etničkoj strukturi stanovništva Vlasenice mogu se tražiti u agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, etničkom čišćenju i genocidu nad Bošnjacima.

Svakako, ne treba zanemariti ni druge uzroke smanjenja broja Bošnjaka u Vlasenici kao što su sigurnosna situacija, ekonomska položaj, obrazovanje, putna i druga infrastruktura itd.

Formiranje općine Milići značajno je utjecalo na smanjenje broja stanovnika Vlasenice. Milići imaju 11.441 stanovnika: Srba 7.180 ili 62,76%, Bošnjaka 4.199 ili 36,70% ukupnog stanovništva. Stanovništvo Milića živi u 51 naselju.

Summary

Geographical location, developed economy, education and health have influenced Vlasenica to be an attractive place for people of different cultures, religions and peoples to live. Before the aggression, Bosniaks, Serbs, Croats, Yugoslavs and Others lived together in Vlasenica. According to the 1991 census, there were 33,942 inhabitants in Vlasenica: 18,727 Bosniaks (55.17%), 14,359 Serbs (42.30%), 39 Croats (0.11%), 340 Yugoslavs (1.00%) and 477 Others (1.24%). At the same time, in the town of Vlasenica lived 7,909 inhabitants: 4,800 Bosniaks (60.69%), 2,743 Serbs (34.68%), 26 Croats (0.33%), 242 Yugoslavs (3.06%) and 98 Others. (1.24%). The population of the Municipality lived in the town of Vlasenica and 90 other settlements.

Vlasenica, as a strategically important city in the plans and goals of the aggressors, has been the target of attacks since 1991. Aggression and war crimes against Bosniaks were planned, prepared and organized against this Bosnian town. Camps for Bosniaks were organized in Vlasenica, civilians were killed and then “buried” in mass graves, mass and systematic rapes and other forms of sexual violence were committed, the Bosniak elite was targeted and persecuted, civilians were expelled and deported en masse, and cultural goods and property and demolished religious buildings.

After the war, he began returning to Vlasenica. However, this area has long been an area of precarious living for Bosniak returnees. Thus, on July 11, 2001, a 16-year-old girl, Meliha Durić, was killed in Vlasenica. This crime has not been solved.

In the Bosnian entity of RS, the Bosnian language is denied. Teaching in the Bosnian language is prohibited, and the language is called the non-existent Bosniak language. This discriminates against students who want their language to be called Bosnian.

The situation with employment in public administration is not good. Returnees are mainly engaged in agriculture and animal husbandry, but there is a problem with the placement of surplus products.

In 2013, a census was conducted in Bosnia and Herzegovina. It was the first census after the war and aggression. In the municipality of Vlasenica, a significant part of which belonged to the municipality of Milici, there were 11,467 inhabitants: 3,763 Bosniaks, 7,589 Serbs, 31 Croats, 22 persons who did not declare their ethnicity, 15 Others, 14 without answers.

The town of Vlasenica had 6,715 inhabitants, which is 1,194 fewer than in 1991. There were 967 or 3,633 fewer Bosniaks than in 1991. There were 5,679 or 2,936 more Serbs than in 1991.

The municipality of Vlasenica had, in the total population, 33.82% Bosniaks, which is 21.35% less than in 1991, and 66.18% Serbs, which is 23.88% more than in 1991. In the town of Vlasenica, there were 14.40% Bosniaks and 84.50% Serbs in the total population. There were 46.29% less Bosniaks and 49.89% more Serbs.

The population of Vlasenica lived in 36 settlements of the municipality, which is 55 settlements less than in 1991.

The causes of such changes in the ethnic structure of the population of Vlasenica can be traced to the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, ethnic cleansing and genocide against Bosniaks.

Certainly, other causes of the decrease in the number of Bosniaks in Vlasenica should not be neglected, such as the security situation, economic situation, education, road and other infrastructure, etc.

The formation of the municipality of Milići significantly affected the reduction of the population of Vlasenica. Milići has 11,441 inhabitants: Serbs 7,180 or 62.76%, Bosniaks 4,199 or 36.70% of the total population. The population of Milić lives in 51 settlements.